veyed at the site of the cable's trench. An archaeologically-rich, 34–74 cm thick old town layer was discovered in the test pits excavated in the park, on a rise, and on its slope between Vilniaus Street and the house at Vilniaus Street 6A and in the electric cable trench dug there. Over 190 artefacts and artefact fragments, hand-forged nails, several panel (*Blattkacheln*) and 'pot-shaped' (*Topfkacheln*) stove tiles, sherds of thrown pots, and window glass shards dating to the 16th–18th centuries were found in the layer. This shows that the oldest part of Šeduva is on higher ground, at the centre of which are Laisvės Square and the development on its NW edge as well as the NE edge of the right bank of the Niauduva.

Irma Šutienė

Tyrimai Šeduvos senamiestyje

2009 m., vykstant žemės kasimo darbams, buvo atlikti archeologiniai tyrimai Šeduvos senamiestyje, Kėdainių, Šiaulėnų, Panevėžio, Vėriškių, Vytauto gatvėse ir Laisvės aikštėje. Šioje teritorijoje planuota tiesti kanalizacijos trasas. Didelė dalis tiesiamų trasų patenka į Šeduvos senamiesčio vietą, todėl prieš vykdant žemės kasimo darbus, privaloma atlikti archeologinius tyrimus visame atviru būdu kasamame plote, kam prireiktų daug laiko ir lėšų. Todėl nuspręsta naudoti technologijas, leidžiančias gręžti vamzdžius po žeme ir juos pravesti neardant kultūrinio sluoksnio. Tiesiant vamzdžius tokiu būdu, archeologiniai tyrimai buvo reikalingi tik šulinių statymo ir techninių duobių vietose.

Vykdant archeologinius tyrimus šulinių statymo vietose, tirtos teritorijos sąlyginai vadintos plotais, kurie numeruoti iš eilės pagal vykdytų darbų vietą. Pirmiausia tyrimai atlikti statomų šulinių ir techninių duobių vietose, vėliau, gavus pageidavimus iš Šeduvos gyventojų, – ištirti 6 pravedimai į gyventojų namus.

Šeduvos miesto vardas (suvokietintas) pirmą kartą užtiktas 1378 m. Livonijos riterių žygio į Lietuvą aprašyme. Vilhelmo von Frimerskeimo žygio metu Šeduva pavadinta „Sandeniškėmis". XVI a. Šeduvą žmonės vadino Šiauduva, o ji įsikūrusi prie upelio Niaudruva (Bukauskas A., *Trumpa Šeduvos miesto istorija*, Utena, 1992, p. 3). 1542 m. Šeduva jau vadinama miestu ir parapijos centru, joje yra malūnas ir parapinė mokykla. 1640 m. Šeduvoje pastatyta mūrinė katalikų bažnyčia, naujoje vietoje kūrėsi miesto centras su Turgavietės aikšte, kuri tapo radialiai sueinančių gatvių šerdimi. Žymiausias XVII a. įvykis Šeduvoje – Magdeburgo miesto teisių gavimas, po kurių Šeduva iš karališkojo dvaro tapo valstybiniu dvaru.

Miestas dažnai degė (1678, 1795, 1798). Po 1795 m. gaisro buvo išleista speciali instrukcija, kurioje nurodyta, kad naujai planuojant sklypus, reikia kiek ištiesinti senąsias posesijas, bet taip, kad nebūtų pažeistos turgaus aikštės ir gatvių linijos. Buvo uždrausta statyti namus be kaminų. Gyvenamųjų namų fasadai turėjo būti atsukti į turgaus ar gatvės pusę. Miestelėnai, kurie neišgalėjo prie turgaus aukštės statyti geresnių namų, privalėjo savo sklypus parduoti. Iki baudžiavos panaikinimo Šeduva buvo vienintelis Lietuvos miestelis, išsikovojęs miesto teises ir pagal įstatymus prilygęs apskrities miestams.

Iki šiol ankstyviausiai datuojamą miesto vietą (2009 m. vasarą tirtose gatvėse) buvo aptikęs Linas Kvizikevičius, kuris 1997 m. tyrė centrinę miestelio dalį Laisvės aikštės pakraštyje (šalia Vėriškų gatvės) ir aptiko XI a. kala-

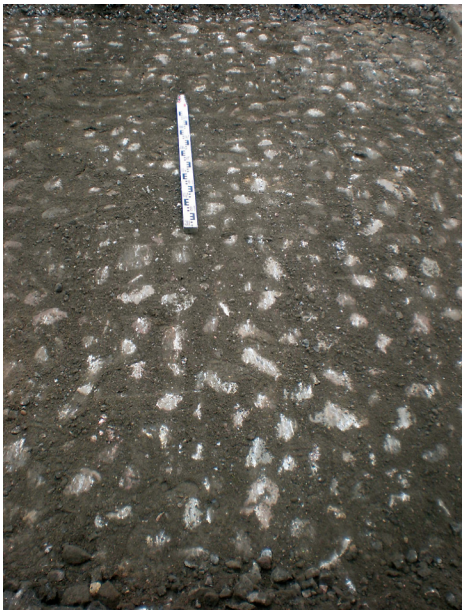

1 pav. Akmenų grindinys Kėdainių gatvėje. I. Šutienės nuotr.

Fig. 1. Stone paving on Kėdainių Street.

2 pav. Medinio tilto fragmentas Panevėžio gatvėje. I. Šutienės nuotr.

Fig. 2. A fragment of the wooden bridge on Panevėžio Street.

vijų makštų apkalą. Šių tyrimų metu taip pat rastos XVII–XVIII a. grindinio liekanos. Manoma, jog čia galėjo būti senosios laidojimo vietos (*ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 390–392). 2009 m. archeologinių tyrimų metu Vėriškių gatvėje ir Laisvės aikštėje jokio kapams būdingo inventoriaus ar kapų žymių neaptikta. 1991 m. Algirdas Juknevičius tyrinėjo buvusios smuklės ratinės pastatą Šeduvos aikštėje. Iškastos 8 perkasos, ištirtas 80 m^2 plotas. Neperkastose vietose kultūrinio sluoksnio storis buvo 70–80 cm, o aikštės ŠR dalyje – iki 1,2 m. Išskirti 5 jo horizontai, kurių chronologinės ribos apima XVII a. vidurį – XX a. vidurį (*ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. II, p. 32–33). 1995 m. Vytauto gatvės namo 10 statomo priestato vietoje 3,3 m^2 plotą ištyrė Bronius Dakanis. Tyrinėtame plote suardytas sluoksnis siekė 1,2 m storį. Tyrimų metu aptikta XVI–XVIII a. radinių. Viršutinį 65–75 cm storio sluoksnį sudarė XIX–XX a. statybų griuvenos ir šiukšlės (*ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p, 38). 1996 m. L. Kvizikevičius įvairiuose Šeduvos vietose ištyrė 45 1 m^2 dydžio šurfus. Vytauto gatvėje 45 aptiktas 70 cm storio kultūrinis sluoksnis su pavieniais gyvulių kaulais, keramika. Laisvės alėjoje 6A – iki 1,2 m storio griuvenų sluoksnis. Iš viso tyrimo metu surinkti 38 XVI–XVIII a. radiniai (*ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 390–392). 1999 m. Laisvės aikštėje 16 L. Kvizikevičius ištyrė 1 m^2 dydžio šurfą, kultūrinio sluoksnio neaptiko (*ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 626). 2001 m. Laisvės aikštės PV

dalyje Giedrius Aleliūnas ištyrė 6 m² plotą, aptiko XVIII–XIX a. puodų fragmentų (*ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 287). 2002 m. Laisvės aikštėje 20 Romas Jarockis ištyrė 4 m² plotą, aptiko 80 cm storio kultūrinį sluoksnį su XVII–XX a. radiniais (*ATL 2002 metais*, V., 2003, p. 347). 2005 m. Saulius Sarcevičius iškasė 4 šurfus Vytauto gatvėje 19A (7,71 m²). Juose fiksuotas nuo 30 iki 90 cm storio XX a. kultūrinis sluoksnis (*ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 478). 2007 m. B. Dakanis ištyrė 4,5 m² (2 šurfus) Laisvės aikštėje 6. Aptiktas intensyvus XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis su kaltinėmis vinimis, plytų su braukomis, puodyninių ir plokštinių koklių fragmentais bei kitu statybiniu inventoriumi, žiestų puodų, kurių dalis dengta įvairiaspalve glazūra, šukėmis (*ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 572).

Vietinių gyventojų pasakojimu, visa Šeduva buvo klota grindiniu, o Vytauto gatvė vietomis klota medžių šakomis. Tokią dangą liudija ir 2009 m. atlikti archeologiniai tyrimai (1 pav.). Iki šiol grindinys kaip viršutinė kelio danga yra išlikęs tik Bažnyčios gatvėje, kurioje jokie žemės judinimo darbai nevykdyti.

Panevėžio gatvė. Literatūroje minima, kad XVI a. per Šeduvą ėjo pagrindinis kelias iš Varšuvos į Rygą. Per Niauduvos upelį buvo nutiesti net keli mediniai tiltai. Tuo metu Šeduvos miestas buvo dešiniajame Niauduvos krante, o Šeduvos dvaras – kairiajame, kur dabar stovi mokykla. Vykdant archeologinius tyrimus, Panevėžio gatvėje tirtuose plotuose rasta medinio tilto fragmentų (2 pav.), kurie prasidėjo kasant plotus ties dabartiniu tiltu per Niaudruvą. Medinio tilto liekanos atsidengė 1,4 m gylyje, nuėmus asfalto dangą.

Panevėžio gatvėje buvo atlikti archeologiniai tyrimai ir pravedimų trasų iki gyvenamųjų namų vietose. Pravedimai buvo padaryti

3 pav. Medinio pastato fragmentas Šaulėnų gatvėje. I. Šutienės nuotr.

Fig. 3. A fragment of the wooden building on Šaulėnų Street.

4 pav. Akmeniniai pamatai Kėdainių gatvėje. I. Šutienės nuotr.

Fig. 4. The stone foundations on Kėdainių Street.

5 pav. Medinis pastatas su šuliniu viduje Kėdainių gatvėje. I. Šutienės nuotr.

Fig. 5. The wooden building, with a well inside, on Kėdainių Street.

6 pav. Medinė konstrukcija Vytauto gatvėje. I. Šutienės nuotr.

Fig. 6. A wooden structure on Vytauto Street.

ties Panevėžio gatvės 5 ir 13 namais, kur jokių medinių konstrukcijų, užstatymo žymių ar archeologinių radinių neaptikta. Panevėžio gatvės važiuojamoje kelio dalyje kultūrinio sluoksnio storis siekia iki 2,8 m.

Šaulėnų gatvė. Dėl techninių problemų Šaulėnų gatvėje nebuvo galima naudoti gręžimo technikos, todėl visa gatvė kasta atviru būdu. Toks kasimo būdas leido pastebėti, kad pasibaigus senamiesčio riboms, vis dar tęsiasi iki 80 cm storio kultūrinis sluoksnis. Siekiant nustatyti šio sluoksnio vertę, kasama trasa buvo fiksuojama iki gatvės pabaigos, t. y. iki Šaulėnų gatvės sankirtos su Sporto gatve. Šioje vietoje rasti pavieniai XX a. radiniai.

Šaulėnų gatvės pradžioje, prie jos sankirtos su Vytauto g., 1,2 m gylyje atsidengė 2,94x 2,52 m dydžio medinė konstrukcija (3 pav.). Pagal užsakovo projektą į trasą pateko tik dalis minėtos konstrukcijos, todėl siekiant ją atidengti visą, teko prakasti platesnę trasos dalį. Atlikus fiksavimo darbus, rąstai išimti ir jų vietoje patiestas kanalizacijos vamzdis. Pastato vietoje rasta daug XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios koklių fragmentų.

Kėdainių gatvė. Tiriant šią gatvę paaiškėjo, kad joje grindinys buvo klotas per 2 kartus. Pirmasis grindinys atsidengė nuėmus asfalto dangą, antrasis – 56 cm gylyje. Kėdainių gatvės buvo rastos 2 pastatų liekanos. Vieno iš jų akmeniniai pamatai atsidengė prie Kėdainių gatvės namo 6 (4 pav.). Kito pastato dalis atkasta ties Kėdainių gatvės ir Laisvės aikštės sankirta. Tai medinių rąstų konstrukcija, kurios viduje buvo šulinys (5 pav.). Iki šulinio dugno prisikasti nepavyko dėl vietos trūkumo. Šulinyje buvo primesta rąstų, be to, dalis šulinio rėmėsi į ploto sieną. Kadangi tai buvo gerai išlikęs objektas, o jo vietoje buvo suplanuotas naujas kanalizacijos šulinys, kuris būtų

visiškai sunaikinęs konstrukciją, šulinys buvo užkastas, o kanalizacijos šulinys pastatytas taip, kad jo statymo darbų metu nebūtų pažeista medinė šulinio konstrukcija. Pagal atkastus radinius pastatas datuojamas XVII a. pabaiga – XVIII a.

Vytauto gatvė. Atliekant tyrimus šioje gatvėje paaiškėjo, kad ploniausias kultūrinis sluoksnis (20–40 cm) yra Vytauto gatvėje, ties dabartine autobusų stotimi. Kituose šios gatvės vietose kultūrinio sluoksnio storis siekė iki 1,3 m. Gatvė anksčiau buvo grįsta akmenimis, o prieš tai klota įvairiomis šakomis. Kasant techninę duobę, ties senamiesčio zonos pabaiga atsikasė medinė konstrukcija, kurios paskirtis nėra aiški (6, 7 pav.). Tirtoje vietoje užfiksuoti horizontaliai iškastam plotui einantys rąstai bei vienas masyvus rąstas, einantis vertikaliai duobės. Visiškai atkasti ir išmatuoti šio rąsto nepavyko, kadangi jis buvo iškasto ploto sienelėje, kuri buvo važiuojamojo kelio dalyje. Kita medinė konstrukcija rasta ties Vytauto gatvės sankryža su Taikos gatve. Tai 50 cm gylyje esančios medinės lentos ir rąstai. Nauji vamzdžiai patiesti po jomis (8 pav.).

Vytauto gatvėje archeologiniai tyrimai buvo atlikti ir sklypuose 43 ir 45. Prie pastato 45 buvo atkasta akmeninių pamatų dalis, šalia kurių rasta vėlyvos XIX a. pabaigos – XX a. glazūruotos, dengtos angobu keramikos fragmentų. Vykdant tyrimus važiuojamoje kelio dalyje, surinkti XVI a. pabaigos – XX a. pradžios radiniai – keramikos šukės, koklių fragmentai, kaulinė medžiaga.

Laisvės aikštė. Laisvės aikštėje seni šuliniai buvo keičiami naujais, todėl didžioji dalis plotų kasti jau perkastose vietose. Plotose, kur buvo išlikęs nesuardytas kultūrinis sluoksnis, jis siekia iki 80 cm storį. Jokių užstatymo ar konstrukcijų žymių šiuose plotų vietose nerasta.

Vėriškių gatvė. Šioje gatvėje kultūrinio sluoksnio storis siekia iki 1,5 m. Tirtuose plotuose rasta XVII a. pabaigos – XVIII a. keramikos fragmentų. Jokių užstatymo ar medinių konstrukcijų žymių neaptikta.

7 pav. Medinė konstrukcija Vytauto gatvėje. I. Šutienės nuotr.

Fig. 7. A wooden structure on Vytauto Street.

8 pav. Medinės lentos ir rąstai Vytauto gatvėje. I. Šutienės nuotr.

Fig. 8. Wooden boards and timbers on Vytauto Street.

The investigations in Šeduva Old Town

Šeduva had been investigated eight times prior to 2009. Up until now the earliest city location (on the streets investigated in the spring of 2009) was discovered by L. Kvizikevičius, who, in 1997, excavated the town's central location, i.e. the edge of Laisvės Square (beside Vėriškų Street) and found an 11th-century scabbard fitting. There was stone paving throughout Šeduva (Fig. 1)

In 2009, the well installation and access pit sites on Kėdainių, Šiaulėnų, Panevėžio, Vėriškių, and Vytauto Streets and in Laisvės Square in Šeduva Old Town were excavated. A watching brief was also conducted in digging access trenches to the houses at Panevėžio Street 5 and 13 and Vytauto Street 43 and 45.

Kėdainių and Šaulėnų Streets, where the remains of three buildings were found, yielded the most information about the old city of Šeduva. Stone foundations (Fig. 4) and a wooden basement, which contained a well (Fig. 5), were found on Kėdainių Street. The remains of a wooden building (Fig. 3), which contained a quantity of tile oven materials, were found on Šiaulėnų Street. According to the archaeological material, the buildings date to the late 17th–18th centuries.

Fragments of a former covered bridge were unearthed on Panevėžio Street (Fig. 2). The literature mentions that several bridges spanned the river Niaudruva. Two uncertain wooden structures were found on Vytauto Street (Figs. 6–8). No other signs of development were discovered in conducting the excavations on the other streets. Late 16th – early 20th-century finds were collected throughout the territory of Old Town: fragments of clay vessels, stove tiles, and bone materials.

ŠIAULIAI

Ernestas Vasiliauskas

Tyrimai Vilniaus gatvėje 140

Į rekonstruojamą ŠAM Fotografijos muziejaus pastatą (Vilniaus gatvė 140) 2009 m. lapkričio mėn. buvo vedama vandentiekio trasa. Jos projektinis gylis 2 m, ilgis 12 m, plotis 0,8–1 m. Trasos vietoje ištirtas bendras 12 m² plotas. Tranšėja įstrižai ėjo iki Vilniaus gatvės vidurio. Ji orientuota ŠR–PV kryptimi (40–220°).

Daugelyje vietų žvalgyta trasa buvo perkasta ankstesnių žemės kasimo darbų metu. Tik 3 m ilgio trasos ŠR dalyje pavyko fiksuoti nesuardytus XVII–XVIII a. sluoksnius. Jis aptiktas 1,58–1,6 m gylyje. Sluoksnį sudarė juoda žemė maišyta su moliu, degėsiais. Jame aptikta keletas radinių: žaliai glazūruoto plokštinio, puodyninių apvalia ir kvadratine anga koklių fragmentų, žiestos kaimiškos, oksidacinės glazūruotos keramikos šukių (1 pav.), gyvūnų kaulų. 2,26 m į PV nuo pastato sienos, po paklotais komunikacijų vamzdžiais, 1,72–1,73 m gylyje aptikti pastato pamatai, krauti iš 24x23, 48x37, 47x30, 26x30 cm dydžio akmenų. Jų plotis siekė 79 cm. Virš pamatų aptikta raudonų plytų su braukomis (?x14x5,4 cm dydžio) ir be jų (28x14x6,5,?x15x8,5 cm dydžio) nuolaužų su prikibusiu tinko skiediniu – vadinasi, pastato būta mūrinio (?). Įžemis, kasant iki projektinio gylio, nebuvo pasiektas.

Keletas dirbinių buvo aptikta perkastuose sluoksniuose. Tai gyvūnų kaulai, žaliai glazūruoto koklio fragmentas, žiesta kaimiška, oksidacinė glazūruota ir neglazūruota keramika, molinio trikojo kojelė (1 pav.), tamsaus stiklo